

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՔՐԻՍՏՈՆԵՍԻԹԵԱՆ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՈԳԻՆ

Քրիստոնեութիւնը թուամորթներու կրօնքն է: Այլ ընդհակառակը, չարին դէմ մարտնչելու ոգի ունեցող անձներու կրօնքն է: Քրիստոնեութիւնը մարտական ոգի կը պահանջէ իր հաւատացեալներէն:

Լսե՛ր է՛ք որ գիտնականներ, ընկերաբաններ, պատմաբաններ կան որոնք կ'ըսեն թէ Հայ Ազգը Քրիստոնեութիւնը ընդունելէն յետոյ տկարացաւ: Մինչդեռ երբ հեթանոս էր աւելի զօրաւոր ազգ էր, աւելի տիրապետող էր: Աշխարհակալ թագաւորներ ունէր: Բանակներ ունէր: Քրիստոնեութիւնը ընդունելէն յետոյ կորսնցուց իր զինուորական ուժը, հզօրութիւնը: Սխալ է այս գաղափարը: Սխալ է այս մօտեցումը եւ մեկնութիւնը պատմութեան:

Պատմութիւնը մեզի ցոյց կու տայ որ մեզմէ շատ աւելի զօրաւոր ժողովուրդներ եւ հզօր կայսրութիւններ եղած են: Բայց անոնք այսօր չկան, կորսուած են, անյայտացել են: Եթէ յիշեմք պատմութեան մէջ հզօր նկատուածները (Ասորեստանացիները, Բաբելացիները, Հռովմէական եւ Բիւզանդական Կայսրութիւնները, Սելևուսները, Մէմփոսները, որոնք Հայաստան աշխարհի վրայ յարձակումներով՝ գրաւել են, աւերել են, մեր երկիրը բաժան-բաժան են ըրել), կ'անդադառնանք թէ անոնք չեն կարողացած իրենց գոյութիւնը պահովել, տեւականացնել. մինչ Հայաստանն ու Հայը տակաւին կան: Նաեւ վերջին դարերու ընթացքին գոյաւորուած մօր հզօր պետութիւններ, կայսրութիւններ կային: Անգլիական, Գերմանական, մինչեւ անգամ Սովետական ամխորտակելի նկատուած բռնակալութիւնը, եւ ուրիշներ, կային եւ կը տիրապետէին: Ո՛րք են այսօր:

Մարդկային ընկերութեան հզօրութիւնը իր ֆիզիքական, զինուորական

ուժեղութեան մէջը չէ: Այլ իր հոգեւոր զօրութեան մէջն է: Իր ստեղծագործ հոգիին մէջն է: Իր հաւատքին ուժին, իր հաւատարմութեան մէջն է: Թէ՛ անհատ մարդուն դիմացկունութիւնը եւ թէ ամբողջ ազգի մը հզօրութիւնը եւ դիմացկունութիւնը: Ասոր ապացոյցը հայ ժողովուրդն է իր պատմութեամբ: Որ Աւետարանին վրայ իր հաւատքը հաստատելէն յետոյ իմացաւ, սորվեցաւ, լսեց եւ գործադրեց որ ինչպէս Աւետարանը կը շնչտէ՝ "Հոգին է Կենդանարար": Մարմնով որչափ կ'ուզես հզօր երեւցիր. եթէ մէջդ հոգի չկայ՝ արդէն մեռած մարդ ես:

Լսե՛ր է՛ք որ մեղադրանքով կը յիշեցնեն նաեւ Յիսուսի թելադրանքը. "Եթէ մէկ երեսիդ ապտակ զարնեն, միւս երեսդ ես դարձուր": Եւ սա տկարութեան նշան է, կ'ըսեն: Եւ այս՝ պատճառ կը համարին մարտնչելու ոգիին տկարացման: Բայց այդպէս ըսողները չեն հասկնար Աւետարանի հոգին: Յիսուս այդ թելադրանքով կը զգուշացնէ մեզ չարին սադրանքներուն դէմ, չիյնալու համար անոր լարած թակարդին մէջ: Չարին դիտումն է քեզ հրապուրել, քաշել իր մէջ, իր չարագործութեանց քեզ մասնակից եւ զոհ դարձնելու համար: Եւ երբ դուն ամուր եւ հաստատ կը մնաս ինչ համոզմունքիդ, հաւատքիդ մէջ, ան իր գայրոյթէն կատղած, իր հզօրութեանը մէջ յուսահատ, կը լարէ իր միւս թակարդը: Ֆիզիքական ուժի, վճռի, կռիւի իրարանցումին մէջ խռովելու ինչ հոգիիդ խաղաղութիւնը, մտքիդ պայծառութիւնը, կամքիդ տոկունութիւնը, եւ հրեւու քեզ մէկ չարիքէն միւս չարիքէն առաջնորդող Լափիրինդոսին մէջ: Եւ երեսիդ տրուած ապտակը կրնայ կծիկը քանալ այդ չարիքին:

Բայց երբ դուն կը պահես հանդարտութիւնդ, եւ չարին աչքերուն

նայելով, սիրտդ ամուր գրկած, ֆուկամֆիդ եւ հաւատֆիդ շղթային մէջ կ'առնես զինք, եւ երկրորդ երեսդ կ'երկարես իրեն, ան կը շլմորի: Նախ չի հաւատար իր տեսածին: Ձեռքը կը բռնուի, ինչպէս կ'ըսեն, ֆու ցոյց տուած հոգեկան ուժին առջեւ: Այն ատեն մէկ ընելիք կը մնայ անոր: Կա՛մ ֆու անձիդ անկեղծութենէն, վեհութենէն, հաւատարմութենէն, ներքին զօրութենէն բռնուիլ, գրաւուիլ, հետեւաբար հիանալ, խոնարհիլ հոգիէն ճառագայթող ամանձնական նուիրումին առջեւ: Եւ կա՛մ՝ իր ֆծուծ մարդու արժանապատուութիւնը վիրաւորուած, եւ իր քնազդական մղումներէն գազանացած, մոլեգնած, երկրորդ ապտակն ալ պիտի զարնէ, գռհացում տալու համար ինքզինքին:

Քրիստոսի խօսքը ուրեմն ոչ թէ կը թուլացնէ, այլ ընդհակառակն ֆրիստոնեային կամքը կը զօրացնէ, անոր վերաբերմունքը կ'ազնուացնէ, անոր՝ վերջին արդիւնքը տեսնելու կարողութիւնը կը սրցնէ: Ասոնք են որ կ'առաջնորդեն մարդկութիւնը ազնուական, իտեալապաշտ տեսիլներու:

Յիսուս մարդկային այսպիսի կացութեանց եւ վերաբերմունքներուն մէջ չարը խափանելու կերպը, գաղտնիքը, շնորհը կը փոխանցէ իր խօսքին հաւատացողներուն: Այսպիսի հոգի ունեցող, զօրեղ նկարագիրով Քրիստոնեան, Քրիստոնեայ է: Ճշմարտութեան եւ արդարութեան համար մարտնչող զինուոր է, անմահանք, հաստատակամ:

Ճշմարիտ Քրիստոնեան, հոգիի զէնքերով շնորհազարդուած, անտեղիտալի մարտական ոգիով գօտեպնդուած անձն է: Եւ իբրեւ այդպիսին՝ ընկերասէր է եւ ընտանեւէր, ազգասէր է եւ հայրենասէր, մարդասէր է եւ աստուածասէր: Յուսահատութիւն չի ճանչնար: Կամֆի տէր է եւ վստահելի: Գիտէ թէ ինք ո՞վ է եւ ինչի՞ կը ծառայէ: Գիտէ թէ լաւը ո՞րն

է, ճշմարիտը եւ արդա՛րը որն է: Այսպիսի հոգիներուն Յիսուս կ'ուղղէ իր խօսքը, երբ կ'ըսէ. "Քու Այո՛ւմ՝ Այո՛ւ. եւ Ո՛չդ՝ Ո՛չ, պէտք է լինի":

Որ ֆա՛ն պէտք ունիմք այս գիտակցութեան, մանաւանդ մեր երիտասարդ զաւակներուն մէջ, որպէս զի չը խաբուին չար ընկերներու հրապոյրներէն, եւ զոհ չերթան չարին սաղրամեքներուն, որոգայթներուն: Պարտիմք յիշել Յիսուսի վճիռը. "Ձեւ կարող երկու տէրերու ծառայել: Կա՛մ մէկը պիտի ատես, եւ միւսը սիրես, կա՛մ մէկին պիտի մեծարես, եւ միւսին արհամարհես: Ձեւ կարող ծառայել Աստուծոյ եւ Մամոնայի":

Եթէ որոշեր եւ իբրեւ Հայ-Քրիստոնեայ ապրիլ, պէտք է Հայ-Քրիստոնեայ մնաս, շուրջդ ինչ ալ պատահի:

Ներկայ Հայաստան աշխարհի մէջ այսպիսի գիտակից եւ զօրեղ հոգիով Հայ-Քրիստոնեաներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Հայ-Քրիստոնեաները մեր տուններուն մէջ: Մեր հայրերը եւ մայրերը՝ որոնք իմանան հայուն ֆրիստոնեական հաւատքը: Եւ այդ հաւատքը կարողանան իրենց զաւակներուն փոխանցել: Մեր երիտասարդները պէտք է Հայ-Քրիստոնեայ երիտասարդներ լինին:

Աշխարհի մէջ ամէն տեսակ հրապուրիչ, ֆաշողական ուժեր կան, թէ՛ աշխարհիկ իմաստով եւ թէ կրօնական իմաստով: Մեր եկեղեցականները պէտք է շնորհալի, իմաստնացած եւ նուիրեալ եկեղեցականներու փաղանգ կազմեն: Ժողովուրդին իսկապէս հովիւ, առաջնորդող, կազմակերպող, նրանց ցաւին հետ ցաւը կիսող, նրանց ուրախութեան մասնակից:

Մեր դաստիարակները, արուեստագէտները, կառավարողները, մեր պետութեան ղեկավարները, պէտք է ֆրիստոնեայ հոգի ունենան, եթէ կ'ուզենք որ Հայաստան աշխարհը փրկուի: Ձեռք

կարող երկու տերերու ծառայել:

Եւ այսօր, մեր երկիրը աւերող երկրաշարժէն յետոյ մանաւանդ, մեր ֆրիստոնեայ երեխային, երիտասարդին, հարսնուկին, մայրիկին, հայրիկին, եկեղեցականներուն, գիտնականներուն առջեւ մեծ հարցեր կը դրուին: Անկախ Հայաստանի Հանրապետութեան յայտարարութեամբ, աշխարհի ամէն կողմերէ հայ ժողովուրդի գլխին թափուեր են ամէն տեսակի խոտորեցնող ուժեր, կրօնական խումբեր, աղանդաւորներ, հերետիկոսներ, մինչեւ անգամ ինքնակոչ հեթանոսներ, որոնք կրօնքի անունով, Աստուծոյ անունով կը խօսին: Ունինք մինչեւ անգամ մեր ֆրիստոնեայ Հայ եղբայրները, Հոռովեական Կաթողիկ եկեղեցւոյ անդամ եղող, անոր մաս կազմող:

Ունինք հայ եղբայրներ բողոքական եկեղեցւոյ մաս կազմող:

Այս բոլորը մէկ միտք ունին: Հայաստան աշխարհի չորս միլիոն հայութեան մօտեմալ, զանոնք հրապուրել եւ իրենց մէջ փաշել: Որպէս թէ Հայաստան աշխարհի հայերը կրօնք չունենային: Ո՞ր մնաց Թադէոս եւ Բարթողիմէոս առաքելներուն ֆարոգութիւնը, որոնք առաջին դարուն Հայաստան եկան, եւ Քրիստոսը բերին հեթանոս հայերուն: Ո՞ր մնաց Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչը որ 301 թուականին մեր "խենթեցած" Տրդատ թագաւորը բժշկեց, Քրիստոնեայ մկրտեց, եւ միասին յայտարարեցին ֆրիստոնէութիւնը որպէս պետական կրօնք, եւ կանգնեցին Սուրբ Էջմիածնի Մայր Տաճարը, որ մինչեւ այսօր կանգուն է որպէս գործօն կեդրոնը Հայց. Առաքելական Ուղղափառ եկեղեցւոյ, իր Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսով եւ եկեղեցական կազմակերպութեամբ:

Հայաստան աշխարհ խուժած այս օտարականները գաղափար չունին թէ

հայը ո՞վ է: Եթէ ունին, աւելի վատ: Զարիք է իրենց մտածածը, որ մեր տանը մէջ մեզ քաժանել կ'ուզեն: Կարելի չէ թոյլ տալ:

Հայ Քրիստոնեան պէտք է կարողանայ այսպիսի անձերու աչքերուն նայիլ եւ իմանալ թէ անոնց նպատակը ինչ է: Անոնք ամէնէն առաջ պարտաւոր են իմանալ թէ Հայը ո՞վ է, հայ ֆրիստոնեան ո՞վ է, հայուն պատմութիւնը ինչ է:

Անոնք պէտք է գիտնային թէ Հայը իբրեւ ֆրիստոնեայ ունի արդէն իր արմատները Աւետարանին մէջ հաստատուած: Նոր Քրիստոս չէ որ պէտք ունինք մենք: Այլ՝ պէտք ունինք զարթնելու՝ այ՛ո, պէտք ունինք վերադառնալու՝ այ՛ո, քայց մեր նոյն հաւատքին, նոյն արմատներուն, հաստատուած Աւետարանի վրայ, Քրիստոսի ուսուցման վրայ: Այս պատճառաւ, ով որ կը փորձէ քաժանել մեր տունը, հրապուրել մեր զաւակները, կաշառելու մեր երիտասարդները, հացով, ալիւրով, դրամով, նոր Քրիստոս տալու համար անոնց, անոնք չարագործներ են: Ոչ ոք պէտք է արտօնութիւն ունենայ Հայաստան աշխարհի մէջ հային ֆրիստոնէութիւն բերելու: Ոչ ոք իրաւունք ունի Հայաստան աշխարհի Հայց. Առաքելական եկեղեցին, որ Հայ ժողովուրդին եկեղեցին է, քաժան ընելու: Այստեղ է որ երեսան պիտի գայ, թէ Հայ ֆրիստոնեան այսօր ալ կայ, հակառակ եօթանասուն տարիներու չարիքին: Այսօր ալ պիտի սկսի մանկութենէն իր զաւակներուն տալ նոյն այդ հաւատքը, նոյն պատմութիւնը, նոյն սուրբերը, նոյն հերոսները: Եւ մենք կարիք ունինք փառամարտիկ ֆրիստոնեայ հայերուն:

Ատոր համար կ'ըսենք, ֆրիստոնէութիւնը մեղկ, թուիկ, կամքէ զուրկ անձերու կրօնքն չէ:

Քրիստոնէութիւնը յաւիտեական նշմարտութիւններ կ'ուսուցանէ: Յաւիտե-

նական նշմարտութիւնը Քրիստոս ինք է: Մէկ անգամ որ անհատապէս ստացեր ես Քրիստոսը, կամ ազգովին ընդուներ ես զայն, Ան յաւիտեանական է: Անփոփոխելի է: Անջնջելի է:

Մենք բացայայտ կերպով պէտք է արտայայտուինք ըսելու համար որ Հայաստանի Անկախութիւնը անիշխանութեան դուռը չէ որ բացեր է հայ ժողովուրդի համար: Քրիստոնեան այն զինուորն է, որ գիտէ թէ ինք ի՛նչ հաւատքի է զինուորագրեալ: Եւ չի խաբուիր այն հրաւերներէն եւ հրապոյրներէն, որոնց աղբիւրը պղտոր է, մինչեւ անգամ ապաւինած ոչ պարկեշտ միջոցներու, որովհետեւ դրամ ունին, որովհետեւ հարուստ են, որովհետեւ գուցէ թիւով շատ են, որովհետեւ գուցէ իրենք աւելի լաւ կրթուած, մարգուած գործիչներ ունին, ուրեմն կ'ուզեն ըսել Հայ Եկեղեցին անբաւարար է, սխալ ճամբու մէջ է, "մեզի եկեք, մենք ձեզ ուղիղ ճանապարհը ցոյց կու տանք":

Պէտք է խաբուիլ չարին սաղարմաներէն:

Կարելոր է հետեւիլ եւ տեսնել թէ ինչ միջոցներ կը գործածեն:

Անոնցմէ մէկը իր ինքնութիւնը կեդ-ծել կը զիջանի: Օրինակի համար, երբ ես պետք եմ "Հայ Կաթոլիկներու համայնքին" եւ ոչ թէ "Հայ Ուղղափառ համայնքին" որ "Հայց. Առաքելական Ուղղափառ Եկեղեցիին" զաւակներն են, եւ կը ծրագրեմ, կը զիջանիմ եւ թոյլ կու տամ իմ պաշտօնական յայտարարութեան մէջ ինքզինքս կոչել "Կաթոլիկոս Հայոց Ուղղափառաց", երբ իսկապէս չեմ, բացայայտած կ'ըլլամ նկարագրի գիծ մը, որուն կ'ակնարկէ մեր Տէրը "որումներու առակին" մէջ - "այր Քշնամի արար զայդ": Դիմակներով բեմ բարձրացողները իրենց ինքնութիւնը կրնան ծածկել որոշ ժամանակի մը համար միայն:

Այսօր, Հայաստան աշխարհի մէջ, մարտական ոգիով զինեալ քրիստոնեաներուն ներկայութեան կարիքը աւելի մեծ է, մանաւանդ որպէս զի աղիտաբեր ներկաշարժի ցաւերը կարողանան տանիլ: Միայն քրիստոնեան կրնայ դիմանալ չարչարանքին եւ ցաւին, որովհետեւ գիտէ Քրիստոսի չարչարանքներուն եւ կեանքին մասին:

Ո՞վ աւելի չարչարուած է քան Քրիստոսը, որ յանձն առաւ մինչեւ իսկ խաչ հանուիլ: Եւ Նա որ Աստուած էր եւ կարողն էր ինքնզինքն խաչէն եւս ազատել՝ չըրաւ: Ինք որ հրաշքներ գործեց, մեռելներուն յարութիւն առնել տուաւ, ինքզինքն ինչո՞ւ հոգ չտարաւ, կ'ըսեն մարդիկ: - Պատասխանն է. «Որպէս զի աշխարհը փրկէ, որպէս զի մեզի օրինակ դառնայ»: Եւ մենք է որ իրեն կեանքին պիտի հետեւինք:

Մենք այժմ պարտականութիւնը ունինք մեր ընտանիքները փրկելու, մեր հաստատութիւնները վերականգնելու, մեր նեմարանները հաստատելու: Ամէն ծնող պէտք է կարողանայ իր տղայ զաւակին քաջալերելու, խրատելու, ըսելով. "Տղա՛ս, կ'ուզեմ որ դու հոգեւորական դառնաս, եւ լաւ հոգեւորական դառնաս":

Բոլորիս համար մասնաւոր գոհունակութեան առիթ է իմանալ եւ տեսնել որ Հայաստան աշխարհի զանազան թեմերու մէջ աշխոյժ ջանքեր կը թափուին Հոգեւոր Դպրանոցներ սկսելու, թեմակալ Առաջնորդներու հոգածութեան ներքեւ: Այնտեղ հաւաքուող երիտասարդները պիտի ուսանին, պիտի կրթուին, պիտի չարչարուին եւ գոհուին, որպէս զի մարդ դառնան: Առաջնորդ դառնան: Հովիւ դառնան: Պէտք ունինք այս բոլորին, որովհետեւ մեր ցաւերը շատ են:

Նոյն մարտական ոգիի իբրեւ արտայայտութիւն, եթէ քու հայրենիքդ վտանգի տակ է, քրիստոնեան գիտէ թէ

Աստուած կը պահանջէ որ քու հայրենիքդուն քու ձեռքովդ պաշտպանես: Այս պատճառաւ, անոնք որոնք հայրենիքին համար կը կոռնին, կը զոհուին, անոնք, մեր հասկացողութեամբ, քրիստոնէական մարտական ոգիին հաւատարիմ նուիրեալներն են: Ոչ որպէս որեւէ անձի չարիք ցանկացող, այլ որպէս հայրենի նուիրական հողը, տունը, հաւատքը եւ մշակոյթը չարին աւերիչ ծրագիրներուն դէմ պաշտպանող: Մէկը եթէ քու տունդ քանդել կ'ուզէ, պէտք է պաշտպանես զայն քանդողին դէմ:

Քրիստոնեան իր եւր, իր հոգին միայն փրկելու մտահոգութեամբ գրաւուած անձը չէ: Ոչ ոք ինքզինքը միայնակ կրնայ փրկել: Քրիստոնէութիւնը պատկանելիութիւն է: Միայն Քրիստոսով կրնանք փրկուիլ: Եւ Քրիստոս իր եկեղեցին հաստատեց իր առաքելութեան իրագործման իբրեւ միջոց: Եւ այդ եկեղեցին մենք ենք: Քրիստոսի հաւատացողներու, Քրիստոսի անունով իրարու կապուած հոգիներու խումբը, ժողովը, ընտանիքը, հայրենիքը:

Քրիստոսի անունով կնքուած հայ հոգիներու ժողովին, ընտանիքին, հայրենիքին անունը "Հայց. Առաքելական Ուղղափառ Եկեղեցի" է: Մենք բոլորս միասին մէկ մարմին ենք, եւ մեզմէ իւրաքանչիւրը "անդամ" է, մէկ մասն է այդ մարմնին: Անդամները մարմնին մէջ կան իւրաքանչիւրը որոշ պարտականութեամբ, իսկ բոլորը միասնաբար՝ իրար օգնելու համար:

Իմ մաղթանքս է որ հայ քրիստոնեայ ժողովուրդը Հայաստան աշխարհի մէջ ամուր կանգնի իր հաւատքի ժայռին վրայ: Մանաւանդ որ քրիստոնեայ եւ ոչ-քրիստոնեայ աղանդաւոր խումբեր շատ կան, հրապարակ իջած իրենց ամբողջ հրապոյրներով, կարծելով որ հայ-քրիստոնեայ ժողովուրդին նոր հաւատք,

նոր Քրիստոս ունին բերելիք:

Կ'աղօթեմ որ բոլոր հայերը, որոնք հայ քրիստոնեայ են, իմանան որ կրօնքի, հաւատքի տեսակետով, իրենք զաւակներն են իրենց Մայր Եկեղեցիին: Եւ Մայր Եկեղեցին՝ Հայաստանեայց Առաքելական Ուղղափառ Եկեղեցին է, մէկ մարմին, այս աշխարհի վրայ, որու գլուխն է Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետը: Իսկ Հայց. Առաքելական Ուղղափառ Եկեղեցին մէկ մասն է այն ընդհանրական, ամբողջ աշխարհի մէջ տարածուած քրիստոնէութեան, որ Քրիստոսի Եկեղեցին է, եւ որուն գլուխը միայն Քրիստոս ինքն է:

Ո՛չ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետն տարբեր գլուխ պէտք է ընդունի որեւէ մէկ հայ, եւ ոչ ալ Քրիստոսն տարբեր ուրիշ որեւէ մէկ գլուխ՝ իբրեւ Քրիստոնեայ մարդ:

Իմ աղօթքն է որ Քրիստոսի այս ուժը, իրական ուժ դառնայ, առաջնորդող լոյս դառնայ: Եւ մեր աշխարհը, մանաւանդ այօրուան նեղ կացութեան, դժուար պայմաններուն մէջ, չը դառնայ որսորդներու նետերուն որս: Այլ դառնայ երկրաշարժին եւ այլ դժուարին կացութեանց դիմաց՝ մաքառող, դիմացկուն, համբերող, յոյսով լեցուն, հաւատով զօրաւոր, եւ ապագայի պայծառ տեսիլով ճշմոտ դրաց չմեռնող ժողովուրդ:

Աստուած օրհնէ մեր ազգը, մեր հայրենիքը, մեր զաւակները, որպէս զի ինչ որ ստացեր ենք, Թաղէս եւ Բարթողիմէոս Առաքեալներու եւ Գրիգոր Լուսաւորչի եւ սուրբերու նամբով, նոյնը այսօր լինին մեր գանձը, հարստութիւնը, մեր ուժը, մեր հաւատքը առատացնող անսպառ աղբիւր, այդ բոլորը փոխանցելու համար մեր ապագայ սերունդներուն:

ԹՈՐԳՈՍ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ